

บทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์

ตามการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์

Roles and Responsibilities of a University Supervisor as Perceived by Student Teachers, School Supervisors, and University Supervisors.

สุจินดา ม่วงมี*

คำสำคัญ : การนิเทศการสอน นิสิตฝึกสอน อาจารย์นิเทศก์ อาจารย์พี่เลี้ยง

บทคัดย่อ

“การฝึกสอน” ถือเป็นส่วนสำคัญของการผลิตครู อาจารย์นิเทศก์และกระบวนการนิเทศจึงเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ผลของการฝึกสอน หากอาจารย์นิเทศก์ และกระบวนการนิเทศเป็นไปตามบทบาทและความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ ย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและสามารถประเมินจุดแข็งและจุดที่ควรได้รับการปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพครูที่สำคัญ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพาได้ดำเนินการ

เกี่ยวกับการฝึกสอนมาเป็นเวลา ประมาณ 50 ปี แต่การวิจัยเกี่ยวกับการฝึกสอนยังมีน้อย โดยเฉพาะทางด้านกระบวนการนิเทศการสอน การวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ตามการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบสอบถามปลายปิด ประกอบด้วยบทบาท และความรับผิดชอบโดยทั่วไปของอาจารย์นิเทศก์ 14 หน้าที่ของเอ็นซ์ (Enz) ที่แปลเป็นภาษาไทยแล้ว

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สังกัดภาควิชาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยชลบุรี จ.ชลบุรี

และได้ส่งไปให้อีตตินิตตีฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ออกปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ในช่วงระยะเวลาการฝึกสอน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จากกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามดังกล่าว ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ กลับมาจากนิสิต 157 คน อาจารย์ที่เลี้ยง 72 คน และอาจารย์ นิเทศก์ 26 คน รวมแบบสอบถามที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 255 ฉบับ แบบสอบถามกำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถาม จัดอันดับ บทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์ นิเทศโดยทั่วไป 14 หน้าที่ โดยให้จัดอันดับความ สำคัญมากที่สุด ไปสู่น้อยที่สุด กำหนดให้อันดับที่ 1 มีความสำคัญมากที่สุด และอันดับที่ 14 มีความ สำคัญ น้อยที่สุด

ผลการวิจัยพบว่า นิสิตฝึกสอน อาจารย์ ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ รับรู้เกี่ยวกับบทบาทของ อาจารย์นิเทศก์ที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับที่ 1 เหมือนกัน ได้แก่ “บทบาทที่เลี้ยง” แต่นิสิตฝึกสอน รับรู้เกี่ยวกับบทบาทอาจารย์นิเทศก์ ในอันดับที่ 2 และที่ 3 แตกต่างจากการรับรู้ของอาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ ดังนี้ อันดับที่ 2 ได้แก่ “บทบาท ผู้ตีความ” และอันดับที่ 3 “บทบาทเป็นแหล่ง ทรัพยากรทางวิชาชีพ” ในขณะที่อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ รับรู้เกี่ยวกับบทบาทของ อาจารย์นิเทศก์ในอันดับที่ 2 และอันดับที่ 3 เหมือนกัน คือ “บทบาทเป็นแหล่งทรัพยากรทาง วิชาชีพ” และ “บทบาทผู้ตีความ” ตามลำดับ

ในส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของ อาจารย์นิเทศก์พบว่า นิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์ นิเทศก์ มีการรับรู้แตกต่างกัน กล่าวคือนิสิตฝึกสอน ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ที่สำคัญที่สุด เป็นอันดับที่ 1 ในเรื่อง “ส่งเสริมและให้กำลังใจ นิสิตฝึกสอน ในการปฏิบัติการฝึกสอน” ในขณะที่

อาจารย์ที่เลี้ยงให้ความสำคัญมากที่สุด เป็นอันดับ ที่ 1 ในหน้าที่ตรวจแผนการสอนและสังเกต การสอนของนิสิต รวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับ” แต่อาจารย์นิเทศก์ ให้ความสำคัญที่สุดเป็นอันดับที่ 1 ทั้ง 2 รายการ ที่นิสิตฝึกสอน และอาจารย์ที่เลี้ยง รับรู้และให้เป็นอันดับที่ 1 นั่นคือ “ตรวจแผน การสอน และสังเกต การสอนของนิสิตฝึกสอน รวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับ” และ “ส่งเสริม และให้กำลังใจนิสิตฝึกสอนในการปฏิบัติการ ฝึกสอน” อย่างไรก็ตาม ทั้งนิสิตฝึกสอน อาจารย์ ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ รับรู้เกี่ยวกับบทบาท และความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ที่สำคัญ เป็น อันดับที่ 3 เหมือนกัน คือ “ผู้อำนวยการความ สะดวกในการพบพูดคุย เกี่ยวกับข้อมูลป้อนกลับ ระหว่างนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์ นิเทศก์”

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า บทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ ตามการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยงและ อาจารย์นิเทศก์ ที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับที่ 1 ได้แก่ “บทบาทที่เลี้ยง” ในความรับผิดชอบที่ สำคัญที่สุด 2 หน้าที่คือ “ตรวจแผนการสอน และ สังเกตการสอนของนิสิตฝึกสอน รวมทั้งให้ข้อมูล ป้อนกลับ” และ “ส่งเสริมและให้กำลังใจนิสิต ฝึกสอนในการปฏิบัติการฝึกสอน” รองลงมาเป็น อันดับที่ 2 ได้แก่ “บทบาทผู้ตีความ” ในความ รับผิดชอบที่สำคัญเป็นอันดับที่ 2 คือ “ผู้อำนวยการ ความสะดวกในการพบพูดคุยเกี่ยวกับข้อมูล ป้อนกลับระหว่างนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และ อาจารย์นิเทศก์”

Abstract

Student teaching is an integral part of a teacher education program. Therefore, university

supervisor and supervision process play key roles in the success of a student teaching program. An effective supervisor and supervision process bring about satisfaction among all involved and undoubtedly contribute to professional development of teachers. Burapha University (BUU) Faculty of Education has conducted student teaching around 50 years, however, only limited number of research related to student teaching, especially in the part of supervision, has been carried out. Thus the faculty is in the state of lacking research evidence to make this aspect of work move forward. The primary objective of this research was to study roles and responsibilities of university supervisors as perceived by student teachers, school supervisors and university supervisors. A set of closed-end questionnaires containing 14 functions of a university supervisor, grouped into 3 roles - "Mentor", "Interpreter", and "Professional resource", developed by Enz, was distributed to former student teachers (ST), school supervisors (SCHS) and university supervisors (BUUS) participating in the 2003 BUU Faculty of Education Student Teaching Practicum (November 2003-February 2004). Completed set of questionnaires were returned by 157 ST, 72 SCHS and 26 BUUS. Then the total participants were 255. Key request in the questionnaire was to have the three groups of respondents rank, according to their perception, the roles and responsibilities of a university supervisor in order of importance. Results showed that ST, SCHS and BUUS perceived that the most important role of a university supervisor was "Mentor". However, the student teachers perceived the second and third

important roles of a university supervisor in "Interpreter" and "Professional resource" respectively while the school and university supervisors perceived "Professional resource" and "Interpreter" roles at the second and third important roles of a university supervisor.

In the part of responsibilities of a university supervisor, the participating groups perceived differently. The student teachers perceived that the most important responsibility of a university supervisor was to "provide moral support and encouragement to the student teacher" while the school supervisors perception was to "check student teacher's lesson plans, observe, teaching performance and provide feedback". However, the university supervisors perceived both functions which perceived by the student teachers (Provide moral support and encouragement to the student teacher.) and school supervisors (Check student teacher's lesson plans, observe teaching performance, and provide feedback) were the most important responsibilities of a university supervisor. In addition, all groups of the participants perceived "Facilitating feedback conferences between student teacher, school supervisor and university supervisor" as the third important responsibility of a university supervisor.

The data thus suggested that the most important role of a university supervisor perceived by student teachers, school and university supervisors was "Mentor". The two most important responsibilities under this role were "Checking student teacher's lesson plans, observe teaching performance, and provide feedback" and "Providing

moral support and encouragement to the student teachers". The second important role of a university supervisor perceived by the participants was "interpreter". The main responsibility under this role was to "Facilitate feedback conferences between a student teacher and the two supervisors."

บทนำ

"การฝึกสอน" ถือเป็นกระบวนการสำคัญยิ่งของการฝึกครู นักวิชาการ บางคนถือว่าการฝึกหัดครู (Evans, 1985) "ครู" เป็นผู้ที่ตั้งคาคัดหวังไว้สูงมากว่าจะเป็นผู้ดำเนินงานการศึกษาขั้นพื้นฐานสำคัญ ในการสร้างคุณภาพประชากรเมื่อเป็นเช่นนี้การผลิตครู เพื่อให้ได้ครูดี ครูเก่ง มีคุณธรรม และมีคุณภาพ รวมทั้งมีความรักในวิชาชีพ จำเป็นต้องให้ครูได้รับความรู้ทั้งทางทฤษฎี และมีการฝึกปฏิบัติให้มากพอ จนสามารถออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างดี มีความมั่นใจ และมีความเชื่อมั่นในการทำงานรวมทั้งมีคุณลักษณะแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่การพัฒนางานอาชีพให้เข้มแข็งและปฏิบัติงานด้วยความรัก ความศรัทธา ในอาชีพครูอย่างแท้จริง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับศักยภาพ และความต้องการของผู้เรียน ทำให้เด็กเติบโตเป็นคนเก่งคนดี คนมีความสุขในชีวิต อุทิศตนเพื่อสังคม และประเทศชาติ นั่นเอง

"การฝึกสอน" เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่ามากที่สุดของกระบวนการผลิตครู (Evans, 1985) เพราะในช่วงฝึกสอนนิสิตมีอาจารย์นิเทศก์ทั้งจากสถาบันผลิตครู และครูประจำการที่มีประสบการณ์ในการสอน และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสถานศึกษา ซึ่งเรียกว่า อาจารย์พี่เลี้ยงคอยดูแลเอาใจใส่ และให้คำแนะนำ จากการ

สังเกตการสอนอย่างตัวต่อตัวและมีการประชุมอภิปรายเกี่ยวกับ ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) และร่วมกันหาวิถีทาง เพื่อพัฒนาจุดด้อยให้ดีขึ้น อีกทั้งยังได้โอกาส นำความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพ และวิชาเฉพาะ ไปปฏิบัติในห้องเรียน รวมทั้งยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบบริหารการศึกษาในโรงเรียน และการได้ทำงานร่วมกับบุคลากรอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ช่วยให้ นิสิตได้พัฒนาตนเอง ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างมั่นใจ และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

การนิเทศการสอนจึงเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาคุณภาพการสอนของนิสิตฝึกสอนและบุคคลที่สำคัญที่จะเป็นผู้นำในการกระตุ้นนิสิตปฏิบัติภารกิจฝึกสอน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกสอนและได้รับความร่วมมือ ด้วยดีจากอาจารย์พี่เลี้ยงและคณะกรรมการฝึกสอนของโรงเรียน ก็คืออาจารย์นิเทศก์ (Glickman, & Bey, 1990) ในกระบวนการนิเทศนั้น Guyton & McIntyre (1990) ให้ข้อเสนอแนะว่าการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้การนิเทศนิสิตฝึกสอนที่ชัดเจนและได้รับการชี้แจงให้เข้าใจตรงกันจะลดปัญหาความคาดหวังที่อาจขัดแย้งกันของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ความสนใจในงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์มีมานานแล้ว ดังเช่นงานวิจัยของ Yee (1967) และ Title (1974) ที่ชี้ให้เห็นว่าการขาดความชัดเจนในบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายก่อให้เกิดปัญหาในการสร้างสานสัมพันธ์ หรือมีความคาดหวังต่างกัน ในนิสิต อาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นหน่วยฝึกสอน อันจะนำมาซึ่งความรู้สึกลดต่ำหรือขัดแย้ง ขาดการให้ความร่วมมือ และมีแนวโน้มที่จะตำหนิกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

ตามความเห็นของ Glickman & Bey (1990) การนิเทศการสอน ถือเป็น “ชุดย่อย” (Subset) ของการนิเทศการศึกษา ในหลักสูตรปริญญาตรีสาขาการศึกษาด้านการผลิตครูของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในประเทศไทย กำหนดให้ผู้เรียนทุกคนต้องผ่านการฝึกสอนตลอดภาคเรียน อย่างน้อย 1 ภาคเรียน เพราะการฝึกสอนเป็นประสบการณ์ที่จำเป็นและสำคัญยิ่งของภาคปฏิบัติเป็นช่วงสำคัญที่นิสิตจะได้ตรวจสอบตนเองโดยนำทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ได้จากการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ไปประยุกต์สู่ภาคปฏิบัติได้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด รวมทั้งได้ฝึกการทำงานร่วมกับเพื่อนนิสิตและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนและชุมชน ฝึกความรับผิดชอบ ความอดทน ความมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น ตลอดจนความสามารถในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ภายใต้การกำกับดูแลให้การชี้แนะแบบตัวต่อตัวจากบุคลากรที่เรียกว่า ผู้นิเทศฝึกสอน อย่างน้อย 2 คน โดยมีชื่อเรียกทั่วไปว่า อาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยง

อาจารย์นิเทศก์ คือ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์/ ครุศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ที่ส่งนิสิตออกฝึกสอนและได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่นิเทศนิสิตฝึกสอน

อาจารย์พี่เลี้ยง คือ ครูหรืออาจารย์ประจำการของโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนฝึกสอนมอบให้ทำหน้าที่แนะนำ ดูแล ช่วยเหลือและประเมินการสอนของนิสิตฝึกสอนเป็นรายบุคคล และได้รับการแต่งตั้งจากคณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่ส่งนิสิตออกฝึกสอนให้เป็นอาจารย์พี่เลี้ยงของนิสิตฝึกสอน

การนิเทศนิสิตฝึกสอน จึงเป็นการทำงานของอาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยง

ร่วมกับนิสิตที่ฝึกทำการสอน ก่อนจะสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรผลิตครู เพื่อให้มีความรู้ความสามารถและมีความพร้อมที่จะออกไปทำหน้าที่ปฏิบัติงานสอน ในฐานะบุคลากรประจำการต่อไป

การนิเทศนิสิตฝึกสอน จึง มี 2 บริบท คือ บริบทการศึกษาวิชาชีพครู และบริบทการฝึกประสบการณ์ในโรงเรียน อาจารย์นิเทศก์ จึงควรปฏิบัติหน้าที่ทั้งสองอย่างที่เกี่ยวข้องกัน ในการศึกษาวิชาชีพครู จุดเน้นอยู่ที่ มุ่งให้นิสิตนำทฤษฎีวิชาชีพที่ได้เรียนมาตลอดระยะเวลา 3-3.5 ปี ไปทดลองฝึกปฏิบัติและปรับปรุงการใช้ให้เหมาะสม กับนักเรียนและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสอน นิสิตจึงพึงพาอาจารย์นิเทศก์สูงในการช่วยให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงการสอน ดังนั้นอาจารย์นิเทศก์จึงเป็นทั้งผู้สอน ผู้ประเมิน การปฏิบัติงาน และเป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัย ส่วนบริบทการฝึกประสบการณ์ในโรงเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้ากับสังคมครู เรียนรู้งานบริหาร และการจัดการโรงเรียน ตลอดจนปัญหาและวิธีการแก้ไข รู้จักชุมชนของโรงเรียน ผู้นิเทศก์นิสิตฝึกสอน นอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการพัฒนาการสอนของนิสิตฝึกสอนแล้ว ยังมีบทบาทต่อการหล่อหลอมนิสิตฝึกสอนให้เกิดเจตคติที่ดีและตระหนักถึงคุณค่าของวิชาชีพครู ซึ่งเป็นวิชาชีพชั้นสูง และธำรงไว้ซึ่งสถาบันวิชาชีพศึกษาศาสตร์อีกด้วย (Oliva, 1993)

Enz และคณะ(อ้างใน McIntyre & Byrd, 1996, หน้า 139) สร้างแบบจำลองบทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ เพื่อศึกษาการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์ นิเทศก์ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐออริโซน่า (Arizona State University) ในปี ค.ศ. 1992 โดยกำหนดขอบเขตบทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ไว้ 3 ด้าน 14 หน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) บทบาทอาจารย์นิเทศก์ด้านพี่เลี้ยง (Mentor Role Domain-M)

- ตรวจสอบแผนการสอนและสังเกตการสอนของนิสิตฝึกสอนรวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) (M-X1)

- ส่งเสริมและให้กำลังใจนิสิตฝึกสอนในการปฏิบัติการฝึกสอน (M-X2)

- ประเมินคุณภาพแผนการสอนของนิสิตฝึกสอน (M-X5)

- จัดให้มีการสัมมนาอย่างเป็นทางการระหว่างอาจารย์พี่เลี้ยงและนิสิตฝึกสอน (M-X6)

- บันทึกวิถีโอเพนการสอนของนิสิตฝึกสอน (เพื่อศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน) (M-X14)

(2) บทบาทอาจารย์นิเทศก์ด้านผู้ตีความให้การอธิบาย (Interpreter Role Domain-I)

- อำนวยความสะดวกในการพบพูดคุยกันเกี่ยวกับข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ระหว่างนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ (I-X3)

- มีหน้าที่ใกล้เคียง/ประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างกันในด้านแผนการสอนระหว่างอาจารย์พี่เลี้ยงและนิสิตฝึกสอน (I-X9)

- เป็นผู้เชื่อมประสานงานระหว่างโรงเรียนและมหาวิทยาลัย (I-X10)

- มีหน้าที่ใกล้เคียง/ประนีประนอมข้อขัดแย้งในด้านบุคลิกภาพระหว่างอาจารย์พี่เลี้ยงและนิสิตฝึกสอน (I-X7)

- สังเกตอาจารย์พี่เลี้ยงเพื่อพิจารณา/ศึกษาแผนการสอนและการจัดการเรียนการสอน (I-X13)

(3) บทบาทอาจารย์นิเทศก์ด้านเป็นแหล่งทรัพยากรทางวิชาชีพ (Professional Resource Role Domain -R)

- ทบทวนสิ่งที่รับผิดชอบ ตารางปฏิบัติการและข้อบังคับต่างๆ ที่นิสิตฝึกสอนต้องจัดทำตามระเบียบของมหาวิทยาลัย (R-X4)

- ปรึกษาหารือเป็นส่วนตัวกับอาจารย์พี่เลี้ยงเกี่ยวกับความก้าวหน้าของการฝึกสอนของนิสิตฝึกสอน (R-X8)

- ช่วย/ให้คำแนะนำอาจารย์พี่เลี้ยงในการจัดเตรียมข้อบรรยายสรุปการประเมินผลนิสิตฝึกสอนตามระเบียบของมหาวิทยาลัย (R-X11)

- ให้การส่งเสริมและสนับสนุนอาจารย์พี่เลี้ยงเสมือนเพื่อนร่วมงาน (R-X12)

เนื่องจากในฐานะที่นิสิตฝึกสอน อาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยง ได้กลายเป็นองค์ประกอบ 3 ส่วนของงานสำคัญคือการฝึกสอน การรับรู้ เข้าใจ และยอมรับบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่ทำงานร่วมกัน เพื่อสัมฤทธิ์ผลที่ดีของการฝึกสอน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรศึกษาในบริบทของสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ ตามการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ ใน 3 บทบาท และ 14 หน้าที่ความรับผิดชอบ

2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์เกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากลุ่มประชากรจำนวน 421 คน จาก 3 กลุ่มคือ นิสิตฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีการศึกษา 2546 จาก 10 สาขาวิชาเอกรวม 185 คน ครู/อาจารย์ประจำ

สถานศึกษา 30 แห่ง ที่ได้รับการแต่งตั้งจาก คณะศึกษาศาสตร์ให้เป็นอาจารย์ที่เลี้ยงของ นิสิตฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปี การศึกษา 2546 จำนวน 180 คน และอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่คณะศึกษาศาสตร์แต่งตั้งให้เป็นอาจารย์นิเทศก์ นิสิตฝึกสอน ปีการศึกษา 2546 จำนวน 56 คน ในจำนวน ประชากร 421 คน ดังกล่าว มีผู้ให้ความ ร่วมมือในการศึกษาครั้งนี้ 303 คน และสุดท้าย ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 255 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามปลายปิดจำนวน 1 ฉบับมี 14 รายการ เกี่ยวกับหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์ ภายใต้บทบาท ของอาจารย์นิเทศก์ 3 บทบาท คือ บทบาทที่เลี้ยง มีหน้าที่ปฏิบัติ 5 รายการ บทบาทผู้ตีความ/ ผู้อธิบายมีหน้าที่ปฏิบัติ 5 รายการ และบทบาท ที่เป็นแหล่งทรัพยากรทางวิชาชีพมีหน้าที่ปฏิบัติ 4 รายการ แบบสอบถามชุดนี้สร้างโดย เอ็นซ์ และคณะเพื่อใช้ในการสำรวจหน้าที่ของอาจารย์ นิเทศก์นิสิตฝึกสอน มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ Arizona ในปี ค. ศ. 1992 และ McIntyre & Byrd (1996) ได้นำผลงานวิจัยมาจัดพิมพ์ เผยแพร่ ผู้วิจัยจึงได้ นำแบบสอบถาม ดังกล่าว มาแปลเป็นภาษาไทย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางภาษาดูตรวจพิจารณาความ สอดคล้อง ระหว่างแบบสอบถามที่เป็นภาษาไทย กับภาษาอังกฤษ จากนั้นผู้วิจัยซึ่งมีประสบการณ์ เป็นอาจารย์นิเทศก์ นิสิตฝึกสอน เป็นเวลา 23 ปี และได้รับการศึกษาดูงานทางด้านความเป็นที่เลี้ยง (Mentoring) ณ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก เมือง อัลบานี เมื่อปี พ.ศ. 2545 รวมทั้ง ได้ศึกษากลุ่มมี ฝึกสอนของสถาบันราชภัฏ 10 แห่ง และ มหาวิทยาลัยต่างๆ อีก 5 แห่ง ซึ่งเป็นสถาบัน

อุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยยังได้พูดคุย อย่างไม่เป็นทางการกับอาจารย์ นิเทศก์และอาจารย์ที่เลี้ยงที่ทำหน้าที่นิเทศนิสิต ฝึกสอนเป็นเวลา ไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวนกลุ่มละ 10 คน รวมทั้งหมด 20 คน เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ ของการเป็นอาจารย์ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ นิสิตฝึกสอน พบว่า ส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ สอดคล้องกับแบบ สอบถามของ Enz และคณะ ยกเว้นรายการสุดท้าย ที่ว่า “บันทึกวิธีดีโอเทป การสอนของนิสิตฝึกสอน(เพื่อศึกษาและพัฒนา กระบวนการเรียนการสอน)”ซึ่งไม่เคยมีการปฏิบัติ กันเลย แต่วิธีการตามรายการนี้ผู้วิจัยได้นำมา ทดลองปฏิบัติกับนิสิต ฝึกสอนปีการศึกษา 2544 และ 2545 พบว่า เป็นที่พึงพอใจของนิสิตที่ได้ เห็นพฤติกรรมการเรียนการสอนของตนเองและ มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์จุดแข็ง และ จุดที่ควร ปรับปรุงร่วมกับผู้วิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงคงทุกรายการ ของแบบสอบถามไว้ และได้ นำแบบสอบถามนี้ ซึ่งเป็น ฉบับภาษาไทย ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ อีกกลุ่ม ตรวจสอบความครอบคลุม ด้านเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง ผลที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความครอบคลุมทางด้าน เนื้อหาอยู่ในระดับ 1 ทุกรายการ ซึ่งหมายถึง แบบสอบถามมีความครอบคลุมด้าน เนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ส่งแบบสอบถามพร้อมซอง-แสตมป์ -ที่อยู่ของผู้วิจัยให้ผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มนิสิต ฝึกสอนและกลุ่มอาจารย์ที่เลี้ยงเป็นรายบุคคล ทาง ไปรษณีย์ ในเดือนกันยายน 2547 และขอให้ส่ง กลับคืนภายในสิ้นเดือนกันยายน 2547
2. ส่งแบบสอบถามติดตามผู้ตอบ แบบสอบถามกลุ่มนิสิตและอาจารย์ที่เลี้ยง ที่ยัง

ไม่ส่งแบบสอบถามกลับคืนมายังผู้วิจัยและขอให้ตอบแบบสอบถามโดยให้ส่งกลับคืนถึงผู้วิจัยภายในวันที่ 20 ตุลาคม 2547

3. ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มอาจารย์นิเทศก์ คณะศึกษาศาสตร์ ตามภาควิชา และมอบให้เจ้าหน้าที่ของแต่ละภาควิชาช่วยรวบรวมขณะเดียวกันผู้วิจัยใช้โทรศัพท์/พบเป็นส่วนตัวกับอาจารย์นิเทศก์ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามที่มอบไว้ให้กับเจ้าหน้าที่ประจำภาควิชาเมื่อต้นเดือนตุลาคม 2547 และขอให้ส่งแบบสอบถามที่ตอบแล้วกลับคืนให้กับเจ้าหน้าที่ประจำภาควิชา ภายในวันที่ 15 ตุลาคม 2547

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้และผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้ SPSS (Statistical Package for Social Science) for Windows มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม โดยใช้สถิติดังต่อไปนี้

1. หาค่า Mean ($\bar{X}$) และ Standard Deviation (S.D.) จากแบบสอบถามทั้งหมด เพื่อจัดอันดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์ตามการรับรู้ของนิสิต

ฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์โดยรวม และ จำแนกตามกลุ่มบทบาททั้ง 3 กลุ่มคือ บทบาทพี่เลี้ยง บทบาทผู้ตีความ/ผู้อธิบาย และบทบาทที่เป็นแหล่งทรัพยากรทางวิชาชีพ

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์ในกลุ่ม นิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ โดยหาค่า $\bar{X}$ จากการจัดอันดับของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาจัดอันดับความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์

แบบสอบถามจำนวน 421 ชุด ถูกส่งไปให้กลุ่มประชากรที่เป็นนิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ กลุ่มละ 185 180 และ 56 ชุด ตามลำดับ ในจำนวนนี้ได้รับแบบสอบถามคืน 303 ฉบับ (คิดเป็นอัตราการได้รับแบบสอบถามคืน 71.9%) ในจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนมีแบบสอบถามที่สมบูรณ์ที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อจำนวน 255 ชุด โดยแบ่งเป็นจากกลุ่มนิสิตฝึกสอน 157 ชุด อาจารย์พี่เลี้ยง 72 ชุด และอาจารย์นิเทศก์ 26 ชุด ตาราง 1 เสนอข้อมูลในรายละเอียดเพิ่มเติมจากแบบสอบถามที่สมบูรณ์

ตาราง 1 แสดงจำนวนและร้อยละ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม(ที่สมบูรณ) ทั้ง 3 กลุ่ม คือ นิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์

กลุ่ม	ชาย	หญิง	รวม
นิสิตฝึกสอน	50	107	157
จำนวนร้อยละ	31.8	68.2	100
อาจารย์ที่เลี้ยง	6	66	72
จำนวนร้อยละ	8.3	91.7	100
อาจารย์นิเทศก์	12	14	26
จำนวนร้อยละ	46.2	53.8	100
รวม	68	187	255
จำนวนร้อยละ	26.7	73.3	100

จากตาราง 1 จะเห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามโดยครบถ้วนสมบูรณ มีทั้งหมด 255 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ในทุกกลุ่มทั้งนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์

การเปรียบเทียบการรับรู้ของนิสิต ฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ เกี่ยวกับบทบาท และความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ตาม บทบาทหน้าที่ 14 รายการ ผลของการวิเคราะห์ ปรากฏในตาราง 2 และ ตาราง 3

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และอันดับ (Rank) ตามการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์เกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์

ความรับผิดชอบ ของอาจารย์ นิเทศก์	$\bar{X}$ และ Rank เกี่ยวกับความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ตามการรับรู้ของ					
	นิสิตฝึกสอน		อาจารย์ที่เลี้ยง		อาจารย์นิเทศก์	
	$\bar{X}$	Rank	$\bar{X}$	Rank	$\bar{X}$	Rank
M-X1	3.39	2	2.82	1	3.12	1.5
M-X2	3.15	1	3.93	2	3.12	1.5
I-X3	4.22	3	4.22	3	4.00	3
R-X4	6.78	6	5.61	5	4.58	4
M-X5	5.82	4	5.22	4	7.08	6
M-X6	8.52	9	7.51	7	7.69	7
I-X7	7.94	8	9.32	10	9.23	11
R-X8	6.62	5	6.19	6	6.58	5
I-X9	8.74	10	9.76	12	8.50	9
I-X10	7.56	7	7.76	8	7.92	8
R-X11	8.90	11	8.86	9	9.73	12
R-X12	9.84	12	9.64	11	9.15	10
I-X13	10.29	13	10.81	13	11.54	13
M-X14	13.22	14	12.92	14	12.08	14

หมายเหตุ (1) $\bar{X}$ เป็นค่าเฉลี่ยของอันดับจากผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้น $\bar{X}$ ที่มีค่าน้อยที่สุดจึงเป็นอันดับสูงสุดของแต่ละกลุ่ม
(2) M = Mentor role; I = Interpreter role; R = Professional resource role; X1-X14 = ลำดับรายการในแบบสอบถาม
ดังนั้น M-X1 จึงเป็นบทบาทเกี่ยวกับการเป็น Mentor และปรากฏอยู่ในลำดับรายการที่ 1 ของแบบสอบถาม

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ที่มีความสำคัญมากที่สุดตามการรับรู้ของ นิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ อยู่ใน 3 รายการ ตรงกัน ได้แก่ รายการ M-X1, M-X2 และ I-X3 คือ “ตรวจแผนการสอนและสังเกตการสอนของนิสิตฝึกสอนรวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับ(Feedback)”, “ส่งเสริมและให้กำลังใจนิสิตฝึกสอน ในการปฏิบัติการฝึกสอน” และ “อำนวยความสะดวกในการ พบพูดคุยกันเกี่ยวกับข้อมูลป้อนกลับ ระหว่างนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์” ตามลำดับ และ ให้ความสำคัญน้อยที่สุดใน 2 รายการตรงกัน ได้แก่รายการที่ M-X14 และ I-X13 คือ “บันทึกวีดิโอเทปการสอน ของนิสิตฝึกสอน (เพื่อศึกษาและ พัฒนาระบบการเรียนการสอน)” และ “สังเกตอาจารย์ที่เลี้ยงเพื่อ พิจารณาศึกษาแบบแผนการสอนและการจัดการเรียนการสอน”ตามลำดับ

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และอันดับ (Rank) ตามการรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์เกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์นิเทศก์

บทบาทของ อาจารย์นิเทศก์	$\bar{X}$ และ Rank เกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์นิเทศก์ตามการรับรู้ของ					
	นิสิตฝึกสอน		อาจารย์ที่เลี้ยง		อาจารย์นิเทศก์	
	$\bar{X}$	Rank	$\bar{X}$	Rank	$\bar{X}$	Rank
บทบาทที่เลี้ยง (M)	6.82	1	6.84	1	6.68	1
บทบาทผู้ให้ความ การอธิบาย (I)	7.75	2	8.38	3	8.24	3
บทบาทเป็นแหล่ง ทรัพยากรทางวิชาชีพ (R)	8.04	3	7.58	2	7.51	2

จากตาราง 3 จะเห็นว่า นิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ รับรู้เกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์นิเทศก์ที่สำคัญที่สุดตรงกัน คือ บทบาทที่เลี้ยง

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การรับรู้ของนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในช่วงการฝึกสอน เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 สรุปผลได้ว่า นิสิตฝึกสอน อาจารย์ ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์จัดอันดับบทบาทของอาจารย์นิเทศก์ที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับที่ 1 เหมือนกัน คือ “บทบาทที่เลี้ยง” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Enz และคณะ ทำให้เห็นว่าการเป็นอาจารย์นิเทศก์ที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างตรงตามบทบาท จะต้องตระหนักและปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการ

เป็น “ที่เลี้ยง (Mentor)” ซึ่งมีความรับผิดชอบตามบทบาทอย่างน้อย 5 หน้าที่ ตามที่ Enz และคณะ (อ้างใน McIntyre & Byrd, 1996) ได้เสนอแนะไว้ รวมกับความรับผิดชอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกสอนตามบริบทของสังคมไทย ถ้าอาจารย์นิเทศก์เตรียมตัวเพื่อที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ ก็น่าจะเป็นผลดีต่อการนิเทศการฝึกสอนของนิสิต และมีการเรียนรู้เพื่อการสอนอย่างมีการปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องร่วมกันทั้งนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ สำหรับการที่นิสิตฝึกสอนจัดอันดับบทบาทหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์อันดับที่ 2

และ 3 แตกต่างไปจากการจัดอันดับของอาจารย์ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ (ซึ่งจัดอันดับไว้เหมือนกัน) ถือเป็นเรื่องธรรมดา ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากวัย ประสบการณ์ และหลักคิดที่อาจแตกต่างกัน

การค้นพบว่า ความรับผิดชอบหลักของอาจารย์นิเทศก์ตามการรับรู้และอาจกลายเป็นความคาดหวังของทั้งนิสิตฝึกสอน อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์เอง คือ การตรวจแผนการสอน และสังเกตการสอนของนิสิตรวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับ (M-X1) ส่งเสริมและให้กำลังใจนิสิตฝึกสอนในการปฏิบัติการสอน (M-X2) และอำนวยความสะดวกในการพบพูดคุยเกี่ยวกับข้อมูลป้อนกลับระหว่างนิสิต อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ (I-X3) อาจช่วยเน้นหรือย้ำถึงความสำคัญของความรับผิดชอบทั้งสามหน้าที่ที่อาจารย์ต้องเตรียมการเพื่อแสดงความรับผิดชอบหลักให้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่าความรับผิดชอบอื่นๆ ไม่มีความสำคัญ สิ่งที่สำคัญในการนิเทศการสอน อาจมีได้อยู่ที่การทำหน้าที่ทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพ (ซึ่งอาจเป็นความคาดหวังที่มากเกินไป) แต่อยู่ที่รู้จักมุ่งปฏิบัติ (focus) ในบทบาทความรับผิดชอบหลักและไม่ละเลยความรับผิดชอบอื่นๆ ที่ประกอบหรือเกี่ยวข้องกัน

ผลที่ได้ดังกล่าวสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักของการฝึกสอนที่มุ่งให้นิสิตนำทฤษฎีวิชาชีพที่ได้เรียนมาแล้ว ไปทดลองฝึกปฏิบัติและปรับปรุงการใช้ให้เหมาะสม (พวงทอง ไสยวรรณ. มปป.) ดังนั้น อาจารย์นิเทศก์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่

สอนในคณะศึกษาศาสตร์ทางสาขาวิชาชีพ การสอนโดยตรงจึงเป็นที่ยอมรับของนิสิตและอาจารย์ที่เลี้ยง รวมทั้งอาจารย์นิเทศก์ด้วยกันในความเชี่ยวชาญทางวิชาการและผู้ประเมินจุดแข็งและจุดด้อย ควรปรับปรุงเกี่ยวกับการสอนของนิสิตซึ่งตรงกับการปฏิบัติจริงของอาจารย์นิเทศก์ที่มักทำหน้าที่หลักในเรื่องตรวจแผนการสอน และสังเกตการสอนของนิสิตฝึกสอน รวมทั้งให้กำลังใจนิสิตฝึกสอน มากไปกว่านี้การที่อาจารย์นิเทศก์ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ตาม ปกติของอาจารย์ระดับอุดมศึกษา 4 อย่างคือ สอน วิจัย บริการวิชาการแก่ชุมชน และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประกอบกับโรงเรียนที่เป็นหน่วยฝึกสอนที่ตั้งอยู่ในที่ต่าง ๆ กันบางแห่งอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน (มหาวิทยาลัย) และอีกหลายแห่ง (ซึ่งเป็นส่วนใหญ่)อยู่นอกเขตพื้นที่ทำงานประจำ ทำให้อาจารย์นิเทศก์ต้องใช้เวลามากกับการเดินทางไปสังเกตการสอนการให้เวลากับนิสิตฝึกสอนอย่างใกล้ชิดแบบเผชิญหน้ากันและไปพบปะนิสิตฝึกสอน/ อาจารย์ที่เลี้ยงบ่อยๆ จึงเป็นไปได้ยาก คณะ/มหาวิทยาลัยจึงกำหนดให้อาจารย์นิเทศก์ไปสังเกตการสอนไม่น้อยกว่า 3 หรือ 6 ครั้ง (คู่มือการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2546 และคู่มือฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2546 ตามลำดับ) นิสิตฝึกสอน จึงรับรู้ถึงความต้องการที่จะได้กำลังใจจากอาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์นิเทศก์ ก็มีความเข้าใจในสถานะของนิสิตต่อความต้องการส่งเสริมและการให้กำลังใจจากอาจารย์นิเทศก์ ขณะเดียวกันอาจารย์

ที่เลี้ยงก็ต้องการการประสานงานที่มาจากอาจารย์
นิเทศก์ในฐานะเป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัย

เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งนิสิตฝึกสอน
อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ตีความและ
จัดอันดับบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของ
อาจารย์นิเทศก์ในหน้าที่ “บันทึกวิดีโอเทป
การสอนนิสิตฝึกสอน (เพื่อศึกษาและพัฒนา
กระบวนการเรียนการสอน)” และหน้าที่ “สังเกต
อาจารย์ที่เลี้ยง เพื่อพิจารณา/ศึกษาแบบแผน
การสอน และการจัดการเรียนการสอน” เป็น
อันดับที่ให้ความสำคัญน้อยที่สุด ทั้งๆ ที่ Acheson
& Gall (1980) อธิบายไว้ว่า วิธีการเก็บข้อมูล
ที่ดีที่สุดคือการใช้เครื่องบันทึกภาพ ในการบันทึก
พฤติกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน
ห้องเรียนได้ครบถ้วน ทั้งทางด้านพฤติกรรม
ทางวาจาและพฤติกรรมทางด้านท่าทาง เพราะจะ
ช่วยให้นิสิตฝึกสอนและผู้นิเทศก์ สามารถ
ทบทวนจากเครื่องบันทึกภาพด้วยกัน และช่วยกัน
วิเคราะห์พฤติกรรมการสอนร่วมกัน ผู้นิเทศก์
สามารถวิเคราะห์การสอนได้เที่ยงตรงขึ้นเพราะ
สามารถที่จะทบทวนซ้ำอีกได้หลายเที่ยวและ
การที่ผลการรับรู้เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า
ในการบันทึกภาพการปฏิบัติการสอนของนิสิต
ฝึกสอน เป็นงานที่ต้องมีการเตรียมแผนงาน
ล่วงหน้าและประสานงานวางแผนร่วมกันกับ
โรงเรียน รวมทั้งจัดเตรียมอุปกรณ์ เครื่องถ่าย/
บันทึกภาพ พร้อมผู้ถ่ายทำ ซึ่งเป็นงานยุ่งยาก
เสียเวลา สำหรับอาจารย์นิเทศก์ซึ่งมีเวลาน้อย
อยู่แล้ว

ส่วนในหน้าที่ “สังเกตอาจารย์ที่เลี้ยง
เพื่อพิจารณาศึกษาแบบแผนการสอน และการจัด
การเรียนการสอน” มีระบุไว้ในคู่มือฝึกสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (2546)
ให้เป็นหน้าที่หนึ่งของนิสิตฝึกสอนปฏิบัติใน
สัปดาห์แรกของการออกฝึกสอนและจากการ
สังเกตนิสิตฝึกสอนพบว่า ในการปฏิบัติหน้าที่
ในส่วนนี้ ขึ้นอยู่กับอาจารย์ที่เลี้ยง จัดการหรือ
ทำให้มีนิสิตมีโอกาสได้สังเกตการสอนแต่หาก
ไม่มีการจัดการดังกล่าว นิสิตจะไม่กล้าไปสังเกต
การสอนโดยตนเองมากไปกว่านี้ผลที่ได้จาก
การสังเกตการสอนขึ้นอยู่กับความรู้ของนิสิต
แต่ละคนที่จะนำมาปรับใช้ อย่างไรหรือไม่ใช้
ดังนั้น “การสังเกตอาจารย์ที่เลี้ยง เพื่อพิจารณา
ศึกษาแบบแผนการสอนและการจัดการเรียน
การสอน” จึงเป็นหน้าที่ของนิสิตฝึกสอน เพื่อได้
แนวคิดและเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอน
ก่อนเตรียมการวางแผนออกแบบการเรียนรู้ และ
ปฏิบัติการสอนด้วยตนเอง ทั้งนิสิตฝึกสอน
อาจารย์ที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ จึงให้ความ
สำคัญน้อยในหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์
นิเทศก์ทั้งๆ ที่ในการปฏิบัติหน้าที่นี้ช่วยให้ทราบ
ถึงบุคคลที่เป็นทรัพยากรทางวิชาชีพ ของโรงเรียน
ต่อ คณะศึกษาศาสตร์ เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็น
“แบบอย่าง” (Model) การสอนให้กับนิสิตทั้งก่อน
ออกฝึกสอนและขณะสอน (Acheson, 1980)
และการที่นิสิตฝึกสอนให้ บทบาทอาจารย์นิเทศก์
ใน “ด้านผู้ตีความ” มีความ สำคัญเป็นอันดับที่ 2 นั้น
พบว่าสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่จริงของ

อาจารย์นิเทศก์ ซึ่งผู้วิจัยได้ สัมภาษณ์(เพื่อนำมา พิจารณาจัดทำแบบสอบถาม) และมีคำถามหนึ่ง ที่ให้อาจารย์นิเทศก์เล่าถึง แนวทางการปฏิบัติ ในการไปสังเกตการสอนและ เมื่อการสังเกต การสอนสิ้นสุดลงแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ตอบว่า ไปสังเกตการสอนโดยไม่แจ้งให้นิสิตทราบ ล่วงหน้าถึงวันที่แน่นอน เพราะมีตารางสอนของ นิสิตฝึกสอนอยู่แล้ว และเมื่อสังเกตการสอน เสร็จสิ้นแล้ว ก็จะให้คำชี้แนะ/แนะนำทันที หาก ทั้งสองฝ่าย (อาจารย์นิเทศก์และ นิสิตฝึกสอน) มีเวลาให้แก่กัน การปฏิบัติเช่นนี้ของอาจารย์ นิเทศก์ สามารถเปรียบได้กับบทบาทของอาจารย์ นิเทศก์ที่เป็นผู้ตีความ/ให้การอธิบายเพิ่มเติม แก่ นิสิตฝึกสอน จากสภาพการณ์ที่เห็นจริงในการ ปฏิบัติการสอนของนิสิตฝึกสอน

ข้อเสนอแนะทั่วไป

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ควรใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยครั้งนี้คือ บทบาท และความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดของอาจารย์ นิเทศก์ ได้แก่ บทบาทการเป็น “พี่เลี้ยง” ซึ่งเน้น ความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุด 2 หน้าที่คือ “ส่งเสริม และให้กำลังใจนิสิตฝึกสอน ในการปฏิบัติการ ฝึกสอน”และ “ตรวจแผนการสอนและสังเกต การสอนของนิสิตฝึกสอน” ด้วยการตีพิมพ์ ในคู่มือฝึกสอน ซึ่งยังไม่มีการระบุถึงบทบาทและ ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์เลย รวมทั้ง ควรระดมแนวคิดในกลุ่มอาจารย์นิเทศก์ถึงกรอบ ของงานของหน้าที่ทั้ง 2 ให้ชัดเจน และชี้แจง

ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบเพื่อจัดความคาดหวัง ที่ต่างคนต่างคิดกันเอง และสามารถพัฒนางานการ นิเทศการสอนร่วมกัน เพื่อให้ นิสิตเรียนเพื่อสอน เป็นอย่างมีการปรับปรุงและพัฒนาให้ก้าวหน้า อย่างต่อเนื่อง

การที่ นิสิตฝึกสอน อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์มีการรับรู้ต่อบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์แตกต่างกัน ในทางปฏิบัติ หน่วยฝึกสอนของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ควรจัดให้มีการสัมมนาเพื่อกำหนด ขอบเขตและกรอบความรับผิดชอบของผู้ทำหน้าที่ นิเทศก์แต่ละฝ่ายให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาให้ได้รายละเอียดถึง การปฏิบัติในแต่ละหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์ ในเชิงคุณภาพ
2. ควรมีการนำผลที่ได้ไปพัฒนาเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการนิเทศของอาจารย์นิเทศก์
3. ควรมีการศึกษาเพื่อเตรียมอาจารย์ พี่เลี้ยงปฏิบัติหน้าที่ “การนิเทศการสอน” แทน อาจารย์นิเทศก์ ซึ่งมีเวลาจำกัดต่อการนิเทศนิสิต ฝึกสอนเต็มความรับผิดชอบที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2545. **คู่มือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์.**
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- คณะศึกษาศาสตร์. 2545. **คู่มือการฝึกสอนปีการศึกษา 2545.** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี
พวงทอง ไสยวรรณ (บรรณาธิการ). มปป. **เอกสารสอนวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู: หลักสูตร
ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน. โครงการร่วมมือระหว่างทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ
และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กรุงเทพมหานคร.**
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2547. **แนวทางการพัฒนาครูโดยใช้โรงเรียน
เป็นฐาน.** โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.
- Acheson, K. & Gall, M. 1980, **Techniques in the Clinical Supervision of Teachers: Perspective and
Inservice Applications,** Longman Inc, New York.
- Evans, J. 1985, **The Experience of Student Teaching,** Macmillan, New York.
- Glickman, C. & Bey, T 1990, 'Supervision', in Houston R. (Ed.) **Handbook of Research on Teacher
Education,** Macmillan, New York. pp. 549-580.
- Guyton, E. & McIntyre, D. 1990, 45 Student teaching and school experiences, in Houston W. (Ed)
Handbook of Research on Teacher Education, pp. 524-534, Macmillan, New York.
- McIntyre, D. & Byrd, D. 1996. **Preparing Tomorrow's Teacher: The Field Experience,** Teacher
Education Yearbook, Corwin Press Inc., California.
- Title, C. 1974, **Student Teaching: Attitudes and Research Bases for Change in School and
University,** Scarecrow, New Jersey.
- Yee, A. 1967, **The Student Teaching Triad: The Relationship of Attitudes Among Student
Teachers, College Supervisors, and Cooperating Teachers,** University of Texas,
College of Education, Austin, Texas.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University